

ACADEMIA DE MUZICĂ
"GHEORGHE DIMA" – CLUJ
D.E.C.I.D.

GABRIEL BANCIU

ESTETICA
MUZICALA

MODUL DE STUDIU I

TEORIA ESTETICII

**PENTRU STUDII UNIVERSITARE
PRIN ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ**

INTRODUCERE

Prezentul suport de curs reprezintă concepția școlii clujene de estetică muzicală, constituită de către prof.univ.dr. Ștefan Angi. De altfel, valorosul tratat de estetică al domniei sale se impune ca principală referință bibliografică, necesară înțelegerii sistemului estetic propus și obligatoriu pentru atingerea obiectivelor și formarea competențelor. Temele structurate pe semestre (corespunzătoare celor două domenii de referință: teoria și istoria esteticii) și lecții urmăresc parcurgerea conținuturilor într-o manieră sistematică. Competențele cognitive (formate prin lectură, referate semestriale și probate prin teste) vor fi corelate cu cele acționale, ce condiționează finalizarea micro-analizelor estetice ale lucrărilor muzicale (alese în funcție de nivelul și specializarea studentului).

FORME DE EVALUARE

Studentii vor fi evaluați prin:

- teste de evaluare a cunoștințelor
- portofolii semestriale (referate, micro-analize estetice)

UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE	Lecții	Obiective (competențe)
I. <u>Teoria esteticii:</u> Obiectul și geneza esteticii	1	- cunoașterea terminologiei, a obiectului disciplinei și a metodelor de lucru - înțelegerea coordonatelor estetice ale devenirii fenomenului artistic muzical - operarea cu categoriile și intercategoriale estetice - corelarea valorilor estetice muzicale cu celelalte valori fundamentale (etice, științifice, filozofice, religioase) - coordonarea informației istorice cu analiza estetică de tip structural - integrarea interdisciplinară a valorilor estetice ale muzicii - analizarea estetică a lucrărilor muzicale
II. Estetica sentimentelor	2	
III. Categoriile estetice	3-10	
IV. Opera de artă	11-14	
V. <u>Istoria esteticii:</u> Antichitatea	15-18	
VI. Evul Mediu	19	
VII. Renașterea	20	
VIII. De la clasicismul francez la idealismul absolut	21-26	
IX. Recapitulare	27-28	

CUPRINS

Teoria esteticii.....	6
Lecția 1	7
Obiectul esteticii muzicale.....	7
Geneza câmpului estetic	8
Lecția 2	10
Estetica sentimentelor.....	13
Lecția 3	16
Sistemul categoriilor estetice în muzică	17
Sistemul de axă	17
Lecția 4	17
Categoriile latente ale grotescului și absurdului	17
Lecția 5	18
Categoriile fundamentale ale câmpului estetic muzical	18
Frumosul muzical	18
Lecția 6	20
Întruchiparea muzicală a sublimului.....	20
Lecția 7	21
Tragicul muzical.....	21
Lecția 8	22
Comicul muzical.....	22
Lecția 9	23
Formele intercategoriale	23
Intercategoriile frumosului: Grațiosul	23
Manifestarea intercategoriaală a sublimului: Grandiosul și monumentalul	23
«Forme juste» ale tragicului.....	23
Intercategorii ale comicului.....	23
Tragi-comicul	23
Interferențele esteticului cu valorile altor câmpuri socio-umane	24
Non-valoarea și anti-valoarea: <i>kitsch</i> -ul	24
Lecția 10	25
Axele Valorilor.....	25
Lecțiile 11-14	26
Modelul stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale.....	29
Mediul omogen al artelor; Temporalitatea, spațialitatea și spațio-temporalitatea imaginii muzicale; auditivul, vizualul și audiovizualul manifestării sale:	30
Obiectual vs. noțional (Ștefan Angi):	31
BIBLIOGRAFIE.....	35

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE NR. 1 – TEORIA ESTETICII. OBIECTUL ȘI GENEZA ESTETICII

Cuprins

Obiectivele unității de învățare.....	6
Lecția 1	7
Obiectul esteticii muzicale.....	7
Geneza câmpului estetic	8
Rezumatul unității de învățare1	10
Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare	11
Lucrare de verificare nr. 1	11
Bibliografie minimală	11

Obiectivele unității de învățare

În urma parcurgerii unității de învățare nr. 1 – Teoria esteticii. Obiectul și geneza esteticii – veți dobândi următoarele competențe:

- cunoașterea terminologiei, a obiectului disciplinei și a metodelor de lucru
- înțelegerea coordonatelor estetice ale devenirii fenomenului artistic muzical
- operarea cu categoriile și intercategoriile estetice
- corelarea valorilor estetice muzicale cu celelalte valori fundamentale (etice, științifice, filozofice, religioase)
- coordonarea informației istorice cu analiza estetică de tip structural
- integrarea interdisciplinară a valorilor estetice ale muzicii
- analizarea estetică a lucrărilor muzicale

TEORIA ESTETICII

LECȚIA 1

Obiectul esteticii muzicale

- **aesthesis** = cunoaștere senzorială (1750 - Alexander Baumgarten¹)
- **kalistica** (*kalos* = frumos) = știință a frumosului (vezi **kalokagathia**²)
- „Spre deosebire de concepțiile platoniciene care au examinat, în ansamblu, lumea valorică a câmpului estetic, Aristotel întreprinde analize în și prin care valorile estetice sunt urmărite, clasificate și sistematizate la nivelul artei sau al artelor. Așadar, în *Poetica* sa, sistemul analizei se bazează pe prezentarea analitică a procesului de desprindere și de diferențiere a artelor din trunchiul comun sincretic **Mousiké**³, pe de o parte, precum și pe prezentarea sistemică a valorilor estetice constituite în procesul desprinderii artelor din sincretismul axiologic, pe de altă parte. Conceptul *Kalocagatheia* reprezenta - similar conceptului *mousiké* - stadiul sincretic al existenței valorice din sfera esteticului antic, și anume, contopirea intrinsecă a frumosului cu binele.
- istoria esteticii = istoria devenirii frumosului
 - Platon (427-347) - mitul peșterii (*Republica*, cartea a VII-a)
 - Aristotel (384-322) - teoria mimetică
 - Sf. Augustin (354-430) - „proporția părților + o anumită trăsătură a culorii”
 - Renaștere - om real vs. om ideal
 - Iluminism, s. XVII-XVIII: Diderot (1713-1784) - raport între modelul natural și modelul mintal
 - Kant (1724-1804): „frumosul = „o plăcere generală, non-noțională” (este cognoscibil și cuprins de judecată, dar nu poate fi cuprins în cuvinte)
 - Hegel (1770-1831): frumosul = idee ce s-a sensibilizat
arta: diferite ipostaze ale raportului dintre materie și spirit:
 - arta simbolică: arhitectură - materia domină
 - arta clasică: sculptură - echilibru
 - arta romantică: pictură, muzică, poezie - dominația spiritului
 - Schiller (1759-1805): frumosul = formă vie
= diversitate a frumosului la nivelul epocilor și stilurilor
- caracteristica relațională a conceptului de frumos/artă: ideal-real, interior-exterior, nonfigurativ-figurativ, expresiv-plastic, temporal-spațial
- obiectul (dedublat al) esteticii = **frumosul și arta**

¹ filozof german (1714-1762), autor al volumului intitulat *Aesthetica*.

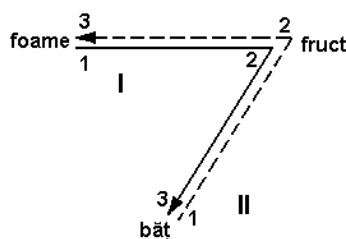
² termen desemnând idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică, uniunea dintre bine și frumos, dintre etic și estetic; ideal al educației în Grecia antică.

³ Tatarkiewicz: „Derivat etimologic din *Muze*, cuvântul *muzică* (*mousike*) însemna inițial toate activitățile și meșteșugurile aflate sub patronajul lor. Dar încă dintr-un stadiu timpuriu, accepția lui s-a redus la arta sunetelor. În vremurile elenistice, semnificația originală largă nu mai era întrebuințată decât metaforic. Cuvântul **mousiké** era o abreviere de la **mousiké téhne**, semnificând *arta muzicii*, și a păstrat permanent ambiguitatea termenului grecesc de *artă*, care îngloba atât teoria cât și practica. Cuvântul **mousiké** semnifica nu numai muzica în accepția modernă, ci și teoria muzicală, nu numai capacitatea de a produce ritmuri, ci și procesul de producție însuși. (Ștefan Angi).

Geneza câmpului estetic

- gândirea cauzală și teleologică (finalistă)

- gândirea cauzală: „Relația omului cu natura a fost directă, câtă vreme și el a făcut parte organică din ea. Această relație directă încetează odată cu desprinderea omului din sânul naturii. Relațiile directe devin relații mediate. [...] trăind pe pământ, omul își pierde contactul nemijlocit inclusiv cu hrana - fructele pe care le-a avut și la propriu și la figurat «la îndemână». Acum are nevoie de un element mijlocitor - o unealtă prin care își menține relația spre a fi hrănit. Așadar, unealta - de astă dată un băț corespunzător - se introduce în relație devenind verigă intermediară, iar relația imediată transformându-se într-una mediată. Redăm sub formă triunghiulară, mecanismul mediat al raportului dintre fruct-băț-om, precum și dubla vectorialitate activă și retroactivă a acestuia:

Așadar, după primul vector, omul simțind foame (1), caută fructul (2), și pentru dobândirea acestuia își ia bățul în mână (3). Este un sens pe care vectorul îl are la nivelul singular al generalizării neavând nici un alt element epistemic în el decât șansa unor eventuale repetabilități ulterioare, - dar tot pe scara singularului accidental. Potrivit însă retroacțiunii, în conformitate cu feed-back-ul cunoscut din cibernetică relația mediată de sus poate să-și ia o recurență: 1.omul își ia în mână bățul și 2.doboară cu acesta fructul, 3.ca să-l aibă pe acesta la îndemână dacă îi va fi foame. Primul cibernetician a fost deci pre-omul. Iar leagănul scopului l-au constituit tocmai instrumentele sale rudimentare: bățul, piatra, oasele animalelor vâdate.”⁴

- gândirea finalistă: „Omul primitiv concretiza crezul în puterea magică pe care a atribuit-o colților și altor oase ale animalelor, colți și oase pe care animalele cândva puternice, îmbătrânind, le-au pierdut și pe care omul primitiv, ridicându-le, a crezut și a simțit că preia forța și puterea animalelor. Aceasta pentru că acești colți și dinți sunt pierduți de către animal atunci când devine bătrân și, pe zi ce trece, slăbește. Presupunerea inversată concluzionează că îmbătrânirea și slăbirea cauzează pierderea acestora... Descartes, de exemplu, în lucrarea sa *Pasiunile sufletului* explică mânia omului, culminarea mâniei sale prin faptul că el se încălzește datorită unor tulburări ale metabolismului corpului; or, tocmai invers, mânia, ajunsă la culme, atrage după sine apariția tulburărilor fiziologice; omul, supărându-se și devenind mânios se încălzește datorită reacțiilor biochimice însoțitoare ale supărării și mâniei sale”⁵ („Dorința unită cu iubirea de sine procură mâniei întreaga agitație a sângelui pe care o pot pricinui curajul și îndrăzneala. Iar ura face ca mai ales sângele bilios, care vine din splină și din micile vene ale ficatului să primească această agitație și să intre în inimă, unde, din pricina abundenței sale și din pricina naturii bilei cu care este amestecat, stârnește o căldură mai aprigă și mai arzătoare decât cea care poate fi stârnită acolo de iubire și de bucurie.”⁶).

Magia:

⁴ Ștefan Angi, *Prelegeri de estetică muzicală*, vol. I, Editura Universității din Oradea, 2004.

⁵ *Idem*.

⁶ Descartes, *Pasiunile sufletului*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p.164.

Magia imitativă. Ritualul pregătitor al vânătorii sau al luptei.

Magia decorativă. Ornamentica vaselor de lut.

Magia tranzitivă a amuletelor și a totemurilor.

Activitățile magico-sincretice = rol hotărâtor în geneza câmpului estetic:

„- omul perioadelor sincretice își realizează iluzia controlului asupra lumii în *imagini magice*;

- în activitatea sa de zi cu zi ajunge la faza generalizării cauzale și finaliste la nivelul *singularului și al particularului*;

- apare, deci, *scopul* direct și

- sentimentul însoțitor nemijlocit de scop: *emoția*;

- rezultatul activității magice se materializează în produse integral subiectivizate (simpatice, antipatice, stimate, detestate, respectate etc.) ale omului, și anume: în *obiecte emoționale*;

- iar lumea *formelor* activității magice reprezenta o *bogăție deosebit de mare* la nivelul cultelor și ceremoniilor întreprinse de omul preistoric.”⁷

⁷ Ștefan Angi, *op.cit.*

Test de autoevaluare

1. Definiți termenul și etimologia cuvântului „estetică”.
2. Explicați termenul *kalocagatheia*.
3. Enumerați formele magiei.

Rezumatul unității de învățare

În unitatea de învățare sunt definite:

- obiectul dedublat al esteticii muzicale (frumosul, înțeles ca și categorie estetică centrală) și arta
- geneza câmpului estetic, strâns legată de activitățile magico-sincretice, bazate pe gândire cauzală și teleologică.

Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare

1. - aesthesis = cunoaștere senzorială (1750 - Alexander Baumgarten)
2. termen desemnează idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică, uniunea dintre bine și frumos, dintre etic și estetic; ideal al educației în Grecia antică.
3. Magia imitativă. Ritualul pregătitor al vânătorii sau al luptei.
Magia decorativă. Ornamentica vaselor de lut.
Magia tranzitivă a amuletelor și a totemurilor.

Lucrare de verificare nr. 1

Extrageți și explicați cele mai interesante definiții ale frumosului.

Punctajul va ține cont de: logica selectării definițiilor (4 puncte), relevanța explicațiilor (5 puncte), un punct din oficiu.

Lucrarea va face parte din portofoliu, care se constituie în obiect al evaluării în semestrul I.

Bibliografie minimală

1. Angi, Ștefan, *Prelegeri de estetică muzicală*, Editura Universității din Oradea, 2004
2. Gilbert, K.E.,- Kuhn, H., *Istoria esteticii*, Ed.Meridiane, București, 1972
3. Tatarkiewicz, W., *Istoria esteticii*, vol.1-4, Ed. Meridiane, București, 1978

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE NR. 2 – ESTETICA SENTIMENTELOR

Cuprins

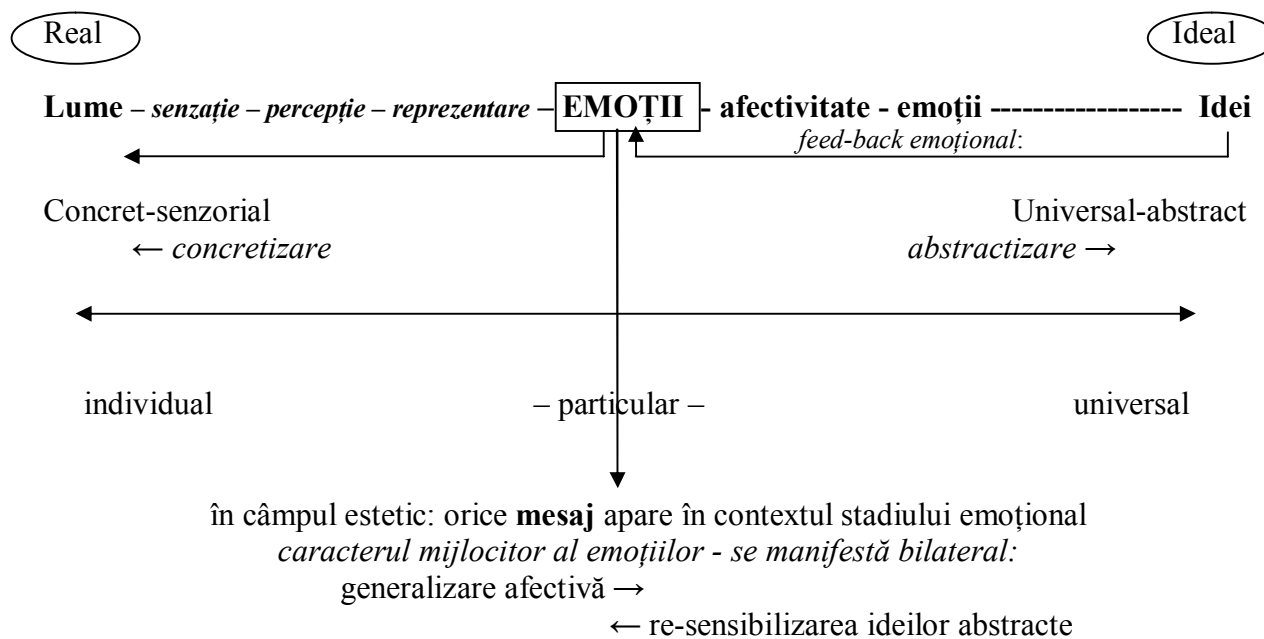
Obiectivele unității de învățare.....	12
Lecția 2.....	13
Estetica sentimentelor	13
Rezumatul unității de învățare.....	14
Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare	15
Lucrare de verificare nr. 2.....	15
Bibliografie minimală	15

Obiectivele unității de învățare

În urma parcurgerii unității de învățare nr. 2 – Estetica sentimentelor – veți dobândi următoarele competențe:

- cunoașterea terminologiei, a obiectului disciplinei și a metodelor de lucru
- înțelegerea coordonatelor estetice ale devenirii fenomenului artistic muzical
- operarea cu categoriile și intercategoriile estetice
- corelarea valorilor estetice muzicale cu celelalte valori fundamentale (etice, științifice, filozofice, religioase)
- coordonarea informației istorice cu analiza estetică de tip structural
- integrarea interdisciplinară a valorilor estetice ale muzicii
- analizarea estetică a lucrărilor muzicale

Estetica sentimentelor

emoțiile = „existențe ontice ale ființării omului” + „abstractizări gnostice”

activitatea artistică: va re-crea sentimentele la polul realului (ontic) pentru transmiterea concret-senzorială a mesajului cuprins în emoții la polul idealului (gnostic)

Caracteristicile de structurare estetică:

stârnirea interesului omului față de real	=	startul estetic al emoțiilor
abstractizarea particulară a concret-senzorialului	=	transferul estetic al emoțiilor
re-concretizarea particulară a universalului abstract	=	finalul estetic al emoțiilor
îngemănarea particulară a concret-senzorialului cu universalul abstract	=	condiționarea estetică a emoțiilor

Test de autoevaluare

Explicați următoarele sintagme: „generalizare afectivă” și „resensibilizare a ideilor abstracte”.

Rezumatul unității de învățare

Unitatea de învățare este proiectată interdisciplinar, mecanismul înțelegerii artei fiind explicat apelând la terminologia oferită de psihologie. Sunt precizate în final caracteristicile de structurare estetică.

Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare

Generalizarea afectivă: demersul de la concret-senzorial la universal-abstract, mijlocit de emoții.

Resensibilizare a ideilor abstracte: demersul invers, de la universal la individual.

Lucrare de verificare nr. 2

Explicați următorii termeni:

- senzație, percepție, reprezentare, emoție, afectivitate.

Notă: se va apela la dicționarele de psihologie.

Punctajul va ține cont de: logica selectării definițiilor (4 puncte), relevanța explicațiilor (5 puncte), un punct din oficiu.

Lucrarea va face parte din portofoliu, care:

- se constituie în obiect al evaluării în semestrul I;

Bibliografie minimală

1. Angi, Ștefan, *Prelegeri de estetică muzicală*, Editura Universității din Oradea, 2004
2. Gilbert, K.E.,- Kuhn, H., *Istoria esteticii*, Ed.Meridiane, București, 1972
3. Tatarkiewicz, W., *Istoria esteticii*, vol.1-4, Ed. Meridiane, București, 1978

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE NR. 3 – CATEGORII ESTETICE

Cuprins

Obiectivele unității de învățare.....	16
Lecția 3.....	17
Sistemul categoriilor estetice în muzică.....	17
Sistemul de axă.....	17
Lecția 4.....	17
Categoriile latente ale grotescului și absurdului.....	17
Lecția 5.....	18
Categoriile fundamentale ale câmpului estetic muzical.....	18
Frumosul muzical.....	18
Lecția 6.....	20
Întruchiparea muzicală a sublimului.....	20
Lecția 7.....	21
Tragicul muzical.....	21
Lecția 8.....	22
Comicul muzical.....	22
Lecția 9.....	23
Formele intercategoriale.....	23
Intercategoriile frumosului: Grațiosul.....	23
Manifestarea intercategoriaală a sublimului: Grandiosul și monumentalul.....	23
„Forme juste” ale tragicului.....	23
Tragi-comicul.....	23
Interferențele esteticului cu valorile altor câmpuri socio-umane.....	24
Non-valoarea și anti-valoarea: <i>kitsch</i> -ul.....	24
Lecția 10.....	25
Axele valorilor.....	25
Rezumatul unității de învățare.....	26
Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare.....	27
Lucrare de verificare nr. 3.....	27
Bibliografie minimală.....	27

Obiectivele unității de învățare

În urma parcurgerii unității de învățare nr. 3 – Categoriile estetice – veți dobândi următoarele competențe:

- cunoașterea terminologiei, a obiectului disciplinei și a metodelor de lucru
- înțelegerea coordonatelor estetice ale devenirii fenomenului artistic muzical
- operarea cu categoriile și intercategoriale estetice
- corelarea valorilor estetice muzicale cu celelalte valori fundamentale (etice, științifice, filozofice, religioase)
- coordonarea informației istorice cu analiza estetică de tip structural
- integrarea interdisciplinară a valorilor estetice ale muzicii
- analizarea estetică a lucrărilor muzicale

Lecția 3

Sistemul categoriilor estetice în muzică

Sistemul de axă

poziția pe axă:

GROTESC	echilibru;			exagerare cantitativă;	conflict;	TRANSCENDENTAL
	conflict;	exagerare cantitativă;	lipsa echilibrului;			

categoria estetică:

GROTESC	frumos;			sublim;	tragic;	ABSURD
	comic;	groază;	urât;			

sentimentul însoțitor:

GROTESC	seninătate sufletească			înălțare triumfală	catharsis purificator	TRANSCENDENTAL
	râs;	groază;	frică;			

LECȚIA 4

Categoriile latente ale grotescului și absurdului

Ștefan Angi:

„În manifestarea sa de sine stătătoare grotescul se bazează mereu pe *schimbul de esență între existența și alter-existența* valorii atacate, iar absurdul, pe *transcenderea acesteia în esențe de dincolo ale câmpului estetic*.

Categoriile latente ale grotescului și absurdului apar la polii extremi ai câmpului estetic, ambii provenind din așa-zisul anticâmp ce înconjoară sfera evenimentelor estetice. Proveniența lor este însă diametral opusă: grotescul semnifică stadiul *nascendi*, absurdul, stadiul *morendi* al condiției estetice.”

Grotescul:

- etimologia: fr. *grotesque*, it. *grottesco* < *grotta* – peșteră; ornamentica pereților unor încăperi subterane săpate în pământ destinate cultului dionisiac al vinului; un tip aparte de ornamente ale grotelor în epoca romană
- reapare în arta Renașterii (pictura lui Hieronymus Bosch⁸)
- unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai teoriei despre grotesc, Friedrich Schlegel⁹, acordă un sens general valabil modului de structurare grotescă în toate domeniile creației spirituale, în filosofie, în artă și literatură și în știință deopotrivă. Premisa de la care pleacă subliniază caracterul astructural-amalgamat al construcției dintre materie și formă. (Ștefan Angi).

⁸ pictor flamand (1450/53-1516); „El redă în mod fantastic, cu accente pronunțat suprarealiste timpurii teme ale desfătărilor păcătoase, precum și demascarea neiertătoare a acestora, reprezentând în artele plastice trecerea din stadiul latent al grotescului în gama largă a valorilor estetice manifeste între urât și josnic, comic și tragic, inclusiv pierderea perspectivelor transcenderii către frumosul și sublimul ceresc...” (Ștefan Angi).

⁹ filozof, critic și scriitor romantic german (1772-1829).

Fr. Schlegel:

„Dacă presupunem drept grotescă oricare îngemănare cu totul arbitrară a formei cu materia, atunci și filosofia își are propriile ei grotescuri ca și poezia”.

- romantismul: Victor Hugo (Prefața la *Cromwell*): „din fecunda împreunare a tipului grotesc cu tipul sublim se naște geniul modern”
- grotescul contemporan: anti-teatrul, anti-romanul, anti-piesa muzicală (*teatrul instrumental*)

Absurdul

- „Absurdul devine o valoare poetică asemeni durerii sau iubirii. Doar aprofundând absurditatea lumii, va apărea o nouă claritate, infinit mai izbitoare decât aceea a primei evidențe, ce nu rezistă unei riguroase critici.”
- Dada - Tristan Tzara („Dada s-a născut dintr-o exigență morală, dintr-o implacabilă voință de a atinge un absolut moral, din sentimentul profund că omul, în miezul tuturor creațiilor spiritului, își afirmă preeminența asupra noțiunilor sărăcite a substanței umane, asupra obiectelor moarte ori a lucrurilor rău înșușite.”)
- Kafka:

„Am căutat întotdeauna, să comunic ceva necomunicabil, să explic ceva inexplicabil, să povestesc despre ceva ce am trăit până în măduva oaselor. De fapt este posibil să nu fie nimic altceva decât acea frică de care s-a vorbit atât de mult, acea angoasă extinsă peste tot, frica față de cel mare, ca și față de cel mic, frică spasmodică înaintea cuvântului rostit. Este posibil ca această frică să nu fie doar spaimă, ci nostalgia după ceva, care este mai mult decât acea anxietate iritantă.”
- Alban Berg - *Wozzeck*
- *Chance Music* (muzica accidentalului) - aleatorismul - muzica minimalistă

LECȚIA 5

Categoriile fundamentale ale câmpului estetic muzical

Frumosul muzical

- Platon, *Hippias Maior*:

„Frumosul nu e decât desfătarea pe care ne-o aduc auzul și văzul.”
- Aristotel, *Topice*:

„Dacă ceva se definește prin doi termeni, conform cu fiecare în parte, ca de pildă că frumos e ceea ce e plăcut privirii și auzului, atunci același lucru poate fi frumos și urât în același timp, căci ceea ce e plăcut privirii nu este plăcut auzului, fiind frumos și urât totodată”.
- Hegel (despre frumosul natural):

„frumosul viu al naturii nu este totuși nici frumos *pentru sine* însuși, nici nu e *produs din el însuși* ca frumos și pentru a fi fenomen frumos. Frumusețea naturii este frumoasă numai pentru altul, adică *pentru noi*, pentru *conștiința* care cuprinde frumusețea. [...] Aceasta este cauza pentru care spiritul nu este în stare să-și găsească contemplarea nemijlocită și gustarea adecvatei lui libertăți nici în caracterul finit al existenței concrete, în limitarea acesteia și [nici] în necesitatea ei exterioară, văzându-se silit, din acest motiv, să satisfacă nevoia acestei libertăți în cuprinsul unui alt domeniu, superior. Acest domeniu este arta, iar realitatea ei este idealul.”
- frumosul cotidian: = „*frumosul sensibilizat ca o valoare adiacentă*”
- frumosul artistic: frumos vs. artistic: „butada lui Rafael: *nu este același lucru să pictăm o femeie frumoasă sau să pictăm o femeie frumos*”
- istoric:

- perioada preistorică: frumosul sincretic (matriarhatul - *Venus din Willendorf*)
- neolitic: bărbatul-luptător devine etalonul absolut al frumosului
- Antichitatea grecească: *kalokagathia* (*kalos* [frumos] + *kai* [și] + *agathos* [bine]) = „idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică, uniunea indisolubilă dintre bine și frumos, dintre etic și estetic” - cf. *Dicționar de neologisme*)
- Evul Mediu: caracterul transcendent al frumosului; Toma d’Aquino: frumosul = „integritate, proporție, strălucire”
- Renașterea: umanismul, portretul (om = concept vs. ideal)
- „în cazul frumosului, sentimentul însoțitor este cel al *liniștii sufletești*, precum la perechea acestuia, în cazul urâtului întâlnim *frica*. Amândouă sentimentele au stadiile lor directe și indirecte. Stadiul direct al liniștii sufletești este buna dispoziție sufletească, bucuria, iar în cazul urâtului - *spaima*, o frică imediată. Stadiul indirect al fricii îl reprezintă *angoasa*, o frică indefinibilă a înstrăinării, a imponderabilității dezechilibrului. Iar stadiul indirect al liniștii sufletești îl comportă *nostalgia*; Caracteristic și hotărâtor este modul în care aceste două sentimente se confruntă la nivelele stadiilor direct și indirect ce le corespund. Bunăoară, liniștea sufletească contrastează cu frica, punându-și faza directă față în față cu faza indirectă a sentimentului fricii, și invers, faza ei indirectă se va confrunta cu faza directă a fricii”.¹⁰
- Joseph Addison¹¹:
„Frumosul este precauția divină împotriva indiferenței.”
- Edmund Burke, *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime und Beautiful*¹², 1757:
„Calitățile frumuseții (de care ne dăm seama prin simțuri) sunt următoarele:
 - proporții relativ mici
 - netezimea
 - varietatea în orientarea părților componente
 - ... părți armonios îmbinate și nu colțuroase
 - gingășia alcătuirii
 - limpezimea și strălucirea culorilor (fără ca acestea să fie puternice și tipătoare)”
 „Frumosul în muzică nu este compatibil cu acea tărie și violență a sunetelor care poate fi folosită pentru a stârni alte pasiuni; și nici notele stridente, aspre sau prea profunde; frumosul în muzică se armonizează cel mai bine cu sunetele clare, egale și slabe.” În muzică „tot moliciunea și gingășia ne impresionează.”
- Stendhal¹³:
„Frumusețea este o făgăduială de fericire.”
- Liviu Rusu, *Logica frumosului*:¹⁴
„Frumosul este una din *modalitățile existențiale* ale omului, și ca atare, alături de adevăr și bine, condiția înălțării și perfecționării sale.” „Frumosul cel mai desăvârșit înseamnă cea mai perfectă armonizare a formei și conținutului”. „realitatea empirică ne introduce în lumea aparențelor, în timp ce realitatea estetică ne introduce în lumea esențelor.” „... adevărul se bazează pe intelect iar binele pe voință, tot așa frumosul are la bază sentimentul. Este meritul abatelui Dubos de a fi remarcat importanța sentimentului în domeniul frumosului artistic, iar Kant, susținând cu tărie această idee, a întemeiat autonomia Esteticii, găsind la baza esteticului o funcție sufletească autonomă, și anume sentimentul.” (pp. 18, 42, 53, 55)
- Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului*¹⁵:

¹⁰ Ștefan Angi, *op.cit.*

¹¹ reprezentant al școlii estetice engleze (1672-1719).

¹² versiunea în limba română a fost publicată cu titlul *Despre sublim și frumos*, Editura Meridiane, București, 1981.

¹³ 1783–1842.

¹⁴ Cluj, Editura Universității “Regele Ferdinand I”, 1946.

„O estetică a urâtului? Și de ce nu! Estetica a devenit un nume comun pentru o numeroasă grupă de concepte care se împart, la rândul lor, în trei clase. Prima are de-a face cu ideea de frumos, a doua cu acțiunea producerii sale, respectiv cu arta, și cea de-a treia cu sistemul artelor, cu reprezentarea ideii de frumos într-un anumit mediu, prin intermediul artei. Noțiunile aparținând primei clase le reunim sub titlul de *metafizică a frumosului*. Dacă dezvoltăm însă ideea de frumos, analiza urâtului devine de neocolit. Noțiunea de urât, ca formă negativă a frumosului, acoperă, așadar, o parte a esteticii. Nu există nici o altă știință căreia acesta să-i poată fi subsumat, așa că este corect să vorbim de estetica urâtului. Nimeni nu se miră când în biologie este dezbătută noțiunea de boală, în etică cea de rău, în teoria dreptului cea de nedreptate sau în teologie cea de păcat.”

... urâtul este o noțiune ce poate fi concepută doar ca un termen relativ în raport cu o altă noțiune [...], cea a frumosului, căci urâtul nu există decât în măsura în care există frumosul, care exprimă *premisele sale pozitive*. Dacă n-ar exista frumosul, atunci nici urâtul n-ar exista deloc, deoarece el nu este decât o negație a acestuia. Frumosul este ideea divină, originară, iar urâtul negația ei, având ca atare, o existență secundară.” (pp. 26, 35)

LECȚIA 6

Întruchiparea muzicală a sublimului

- Pseudo-Longinus¹⁶, *Tratat despre sublim*:

Cele cinci izvoare ale sublimului „care au ca temelie comună darul firesc de a vorbi”:

- „fericita îndrăzneală în idei”
- „pasiunea năvalnică și însuflețită”
- „formarea de figuri (de cugetare și de cuvinte)”
- „expresia nobilă, alegerea cuvintelor și fraza deosebit de îngrijită”
- „așezarea și legarea cuvintelor după demnitatea și măreția lor”

„După cum în muzică sunetul principal devine mai plăcut datorită așa-numitelor sunete de acompaniament, tot așa și perifraza¹⁷ formează adeseori un acord cu expresia proprie și contribuie mult la frumusețea ei, mai ales când nu are cuvinte umflate și fără gust, ci totul e potrivit plăcut și cu măsură”

„Mai mult prețuiește sublimul cu defecte decât mediocritatea fără cusur”

„Omul e făcut să admire tot ce-i măreț”

- Edmund Burke: caracterizare dihotomică a frumosului și sublimului:

„Obiectele sublime sunt vaste ca dimensiuni, cele frumoase sunt relativ mici; frumusețea trebuie să fie netedă și lustruită; măreția trebuie să fie aspră și neglijentă; frumusețea trebuie să evite linia dreaptă, dar să devieze pe nesimțite de la aceasta; în multe cazuri măreția iubește linia dreaptă, iar când deviază de la ea, abaterea este de multe ori bruscă; frumusețea nu trebuie să fie obscură; măreția trebuie să fie întunecată și sumbră; frumusețea trebuie să fie ușoară și delicată; măreția trebuie să fie solidă și chiar masivă.”

„Simțământul generat de ceea ce este măreț și sublim în natură ... este Uimirea; iar uimirea este acea stare a sufletului în care toate mișcările sale sunt suspendate, cu un grad oarecare de oroare.” „Uimirea constituie efectul sublimului în gradul său cel mai înalt; efectele interioare sunt *admirația, reverența și respectul*.”

- Kant, în *Analitica sublimului* din „Critica facultății de judecare”:

„Sublim este ceea ce, prin simplul fapt că-l putem gândi, dovedește existența unei facultăți a sufletului care depășește orice unitate de măsură a simțurilor”

- Fr. Nietzsche, *Nașterea tragediei*:

„arta: „ea singură știe să preschimbe acel simțământ de scârbă provocat de grozăvia și absurditatea existenței în reprezentări ce-ți permit să trăiești: acestea sunt *sublimul* -

¹⁵ volum publicat în anul 1853; ediția în limba română a apărut la Editura Meridiane, București, 1984.

¹⁶ Longinus, care a trăit sec. al III-lea, este cel căruia i s-a atribuit scrierea tratatului despre sublim; paternitatea scrierii este însă îndoielnică, motiv pentru care s-a apelat la denumirea de Pseudo-Longinus.

¹⁷ Exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce în mod obișnuit se redă printr-un cuvânt; circumlocuție; grup de cuvinte care înlocuiește un termen propriu.

ce îmblânzește estetic grozăvia, și *comicul* - descărcare estetică provocată de scârba față de absurd.”

- Nicolai Hartmann, *Estetica* (1945):

„Sublimul există în felurite fenomene ale naturii, în furtună, în spargerea de stânci a valurilor mării, în cascadă, ... în tăcerea câmpiei, în cerul înstelat. pentru omul de știință, multe alte lucruri pot fi și ele cu adevărat sublime: construcția internă a atomului... și legile statistice ale lumii stelelor” [= sublimul natural]. „Cel ce suportă cu stăpânire de sine suferința”, „cel care își sacrifică viața și sănătatea în serviciul unei sarcini mărețe” [= sublimul moral]. „Sublim în sens estetic, el devine abia acolo unde odată cu admirația, câștigăm distanța de a-l contempla în liniște și de a permite măreției lui să acționeze asupra noastră, departe de orice tulburări și orice actualitate.” „Cele mai pure fenomene ale sublimului se găsesc în domeniul mitului, al religiei și în genere al concepției de viață, chiar al gândirii și reprezentării filosofice”. „Cu cea mai mare puritate reiese sublimul ... în artele care nu țin de reprezentare: muzica și arhitectura. Muzica îl exprimă în adâncimea dinamicii sufletești, acolo unde reprezentarea nu ajunge: ea poate exprima sublimul sufletească, deoarece îl poate face ‘să vorbească’ nemijlocit, și prin aceasta provoacă aceeași vibrație în ascultător, pune stăpânire interioară pe el și îl face să o resimtă așa cum altfel el nu își resimte decât propria lui viață: ca ceva al său.” „Unde se găsește în muzică sublimul? ... El trebuie să aparțină domeniului acelor straturi interioare în care se desfășoară mișcarea vieții sufletești.” „Miraculos în muzică este doar faptul că ea poate realiza în straturile ei exterioare expresia aproape adecvată pentru aceasta ... prin libertatea absolută a jocului de forme; conținutul, oricât îl recunoaștem drept mișcare sufletească, rămâne totuși suspendat într-o nedeterminare caracteristică, și numai caracterul dinamicii ajunge expresie. Nedeterminarea aceasta corespunde foarte exact ‘obscurității’ în care apare sublimul.”

„Sublimul este acel frumos care vine în întâmpinarea nevoii omului de ‘măreție’, de ceva ‘care ne depășește’, și în același timp, învinge fără efort obstacolele temerii și meschinului omenesc în noi”.

Cele șapte specii ale sublimului: 1. marele și grandiosul; 2. gravul, solemnul, ceea ce ne depășește; 3. conturatul, închegatul-în-sine, perfectul, tăcutul și nemișcatul plin de mister; 4. ceea ce ne depășește (în forță și putere); 5. uriașul, enormul, înfricoșătorul; 6. emoționantul și zguduitorul; 7. tragicul¹⁸

- eroul sublim (nevinovat) vs. eroul tragic (care poartă ‘vina tragică’)
- acțiunea și situația sublimă se bazează pe principiul acumulării și depășirii obstacolelor (Ravel - *Bolero*; Honegger - *Pacific 231*) și hiperbolizarea idealului (Schiller: poemul *Chezășia*)
- josnicul: Picasso - *Guernica*

LECȚIA 7

Tragicul muzical

- DEX: Tragic = „Categorie a esteticii exprimând un conflict al cărui deznodământ este înfrângerea sau pieirea, în urma unor împrejurări vitrege, a unor persoane virtuozice, a unor idealuri sau a unor categorii sociale valoroase.”
- conflictul tragic reflectă opoziția dintre:
 - om și destin (Antichitate), „vina tragică” fiind încălcarea poruncii divine sau a legii morale
 - datorie și pasiune, rațiune și sentiment (clasicismul francez, sec. al XVII-lea)
 - mersul istoriei și o personalitate puternică ce încearcă să i se opună, sau lupta dintre instinct și aspirația spre puritate (epoca modernă)

¹⁸ Hartmann vorbește despre „o latură sublimă a tragicului”.

- Aristotel: Definiția tragediei (*Poetica*):
„Imitația unei acțiuni alese și întregi, de oarecare întindere, în grai împodobit cu felurile soiuri de podoabe osebit după fiecare din părțile ei, imitație închipuită de oameni în acțiune ci nu povestită, și care stârnind mila și frica săvârșește curățirea acestor patimi”
- Schopenhauer: tragicul constituie o afirmare a suferinței imanente vieții, semnifică triumful ideilor chiar dacă cel care le-a susținut a căzut.
- Kirkegaard: arată că timpul poate produce tragicul. Timpul ajută la fixarea unei existențe precise:
„noi suntem înlăuntrul existenței și în existența de aici, care se cuprinde în existența generală. Dar faptul că suntem într-o existență înseamnă că de la început ne îndreptăm către moarte.”
- Nicolai Hartmann, *Estetica* (1945):
„Tragicul în viață este prăbușirea a ceva omenesc de înaltă valoare. A resimți plăcere în fața unei atare prăbușiri ar însemna perversitate morală. Tragicul estetic însă nu este prăbușirea însăși, ci apariția acesteia. Apariția prăbușirii a ceva omenesc de înaltă valoare poate avea foarte bine valoare estetică și poate produce plăcerea intuirii - inclusiv a înfiorării - fără să lezeze sentimentul etic. Plăcerea aceasta este atunci un adevărat sentiment valoric al sublimului.”
- Vasile Morar, *Estetica*:
„Din punct de vedere din nou teoretic, categoria tragicului se prezintă ca o categorie închisă. Eroul tragic a fost prins în capcana unor forțe de neînving, de unde și faptul că rezultatul conflictului tragic este dinainte stabilit. Atât eroul, cât și spectatorul acceptă drept sigur faptul incontestabil al dezastrului celui dintâi, ceea ce însă contestă amândoi este îndreptățirea acestui dezastru, tocmai pentru că au conștiința acestei inegalități în situația tragică a forțelor opuse. De unde și faptul că recunoașterea înfrângerii este, pentru ambii, în același timp și un protest împotriva aceleiași inegalități. Categoria tragicului este eventual categoria estetică cea mai legată de neliniști metafizice și existențiale. Principala problemă metafizică constă, în această privință, în efortul de realizare a irealizabilului; principala problemă existențială, în efortul trăirii a ceea ce e de netrăit. Atingerea intangibilului are loc pe un fond estetic, ceea ce, desigur, constituie și forța artei.”
- valoare conflictuală - conflict tragic - erou tragic - deznodământ tragic
- grupul statuar *Laocoon*
- în muzică: genuri (opera), formele bitematice (sonata)

LECȚIA 8

Comicul muzical

- „anti-idealul” comic
- relația necesitate-întâmplare
- conflictul comic „demascator”
- structura negativă a eroului comic
- în muzică: rondo, variațiuni (R. Strauss - *Don Quixote*), opera comică
- râsul (H. Bergson: „râsul este o corecție”): satiric, ironic, umoristic
- N. Hartmann:
„Ceea ce ne provoacă râsul este totdeauna ceva din domeniul slăbiciunii omenesci, al micimii, al meschinului, al aroganței sau prostiei (neroziei); ajunge deja pentru această nițică lipsă de logică, mai ales când ea se dă drept înțelepciune importantă. Pe scurt, orice fel de absurditate intră aici în considerare, închipuirea, înfumurarea, fanfaronada înainte de toate; mai nevinovată este simpla stângăcie și ceea ce ține mai mult de exterior și de accident.”
„Caracterul cu adevărat estetic al plăcerii se găsește ... în faptul că ea este pur obiectivă și fără interes practic. Ea nu privește niciodată persoana lovită, ci

fenomenul, întâmplarea ca atare. Mila și bucuria de răul altuia, care o pot însoți, nu aparțin fenomenului estetic, ci atitudinii etice.”

- Tudor Vianu:

- „Pentru Vischer¹⁹, toate formele artei, comicul și umorul, sublimul sau tragicul, rezultă din dozări diferite ale frumosului și urâtului și din variate raporturi dialectice între ele. Toate formele artei sunt deci alterări ale frumosului pur și adevărata problemă estetică este aceea a modificărilor frumosului.”

LECȚIA 9

Formele intercategoriale

- „Semnificația conceptului de *intercategorie* are sensul de a sublinia stadiul particular de manifestare a valorii respective. În acest stadiu, ființarea valorii nu mai este ermetică în imanența categoriei sale pure ce o definește propriu-zis, ci «dincolo» sau «dincoace» de această imanență. [...] Paradoxal vorbind, ipostaza intercategoriale reprezintă o *impuritate adecvată*. Ca ipostază relativă, deosebește valoarea considerată intercategoriale de existența sa absolută.”²⁰

Intercategoriile frumosului: Grațiosul

- continuitate vs. discontinuitate

- Edmund Burke:

„Grația se leagă de *atitudini* și *mișcare* ... pentru a fi grațios trebuie să dispară orice aparență de *greutate*”

- Schiller:

„Grațiosul este frumusețe în mișcare.”

Manifestarea intercategoriale a sublimului: Grandiosul și monumentalul

- grandios = manifestări procesuale, dinamice (muzica)

- monumental = modelare spațială, plastică

- generalizarea hiperbolei: gradarea și acumularea

«Forme juste» ale tragicului

- structura contrastelor conflictuale

- patetic, maiestuos

Intercategorii ale comicului

- umoristic (iertător) - ironic (caustic) - satiric (demascator)

Tragi-comicul

- figura prototip: *Don Quijote* (Cervantes)

¹⁹ Friedrich Theodor Vischer (1807-1887), estetician german.

²⁰ Ștefan Angi, *op.cit.*

Interferențele esteticului cu valorile altor câmpuri socio-umane

Kalocagatheia (frumos+bine)

Demonicul (frumos+rău)

Romanticul (urât+bine)

Non-valoarea și anti-valoarea: *kitsch*-ul

*Kitsch*²¹ (lb. germană) = „a face ceva de mântuială”, a degrada, lipsă de stil + confort

- este:

- „un viciu călduț și dulceag”, „măsura omului mediocru”
- „o stare de spirit cristalizată în obiecte”
- „o formă patologică de artă”, „un aspect psiho-patologic al vieții cotidiene”

- se situează între artă și conformism

- „frumos este ceea ce a fost declarat ca atare de către o clasă socio-culturală suficient de influentă”

- principiile *kitsch*-ului:

- p. inadecvării
- p. cumulării („ochelari de soare cu radio cu tranzistori”)
- p. perceperii sinestezice
- p. mediocrității
- p. confortului

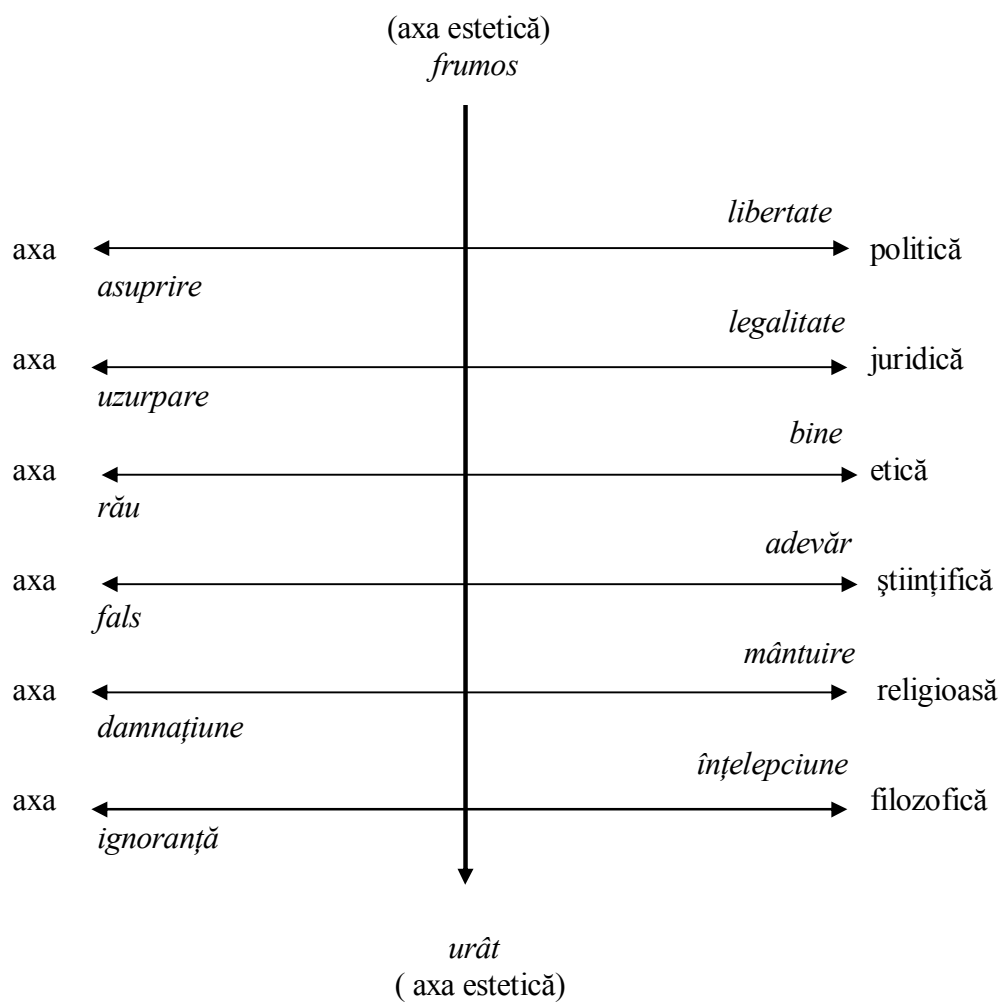
- Nietzsche: „O muzică nu începe să aibă efect magic decât în clipa în care auzim în ea glasul propriului nostru trecut” [!!]

- „în muzică nu există punți între clasele sociale; *kitsch*-ul este factor de segregare”

²¹ Abraham Moles, *Psihologia kitsch-ului*.

LECȚIA 10

Axele Valorilor

Test de autoevaluare

Plasați pe sistemul de axă categoriile estetice și sentimentul însoțitor aferent.

Rezumatul unității de învățare

Cele 8 lecții detaliază sistemul categoriilor estetice în muzică. Este configurat și explicat sistemul de axă grotesc-transcendental, după care sunt investigate categoriile fundamentale: frumosul, sublimul, tragicul, comicul. În sens complementar, sunt explicate și categoriile urât, josnic, precum și grotescul și absurdul. Sunt explicate intercategoriile estetice, interferența axei estetice cu valorile altor câmpuri socio-umane, precum și anticategorii estetice (kitsch-ul).

Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare

categoria estetică:

<u>categorii estetice:</u>				
GROTESC	frumos; sublim; tragic;			ABSURD
	comic; groază; urât;			

sentimentul însoțitor:

GROTESC	seninătate sufletească			înălțare triumfală	catharsis purificator	TRANSCENDENTAL
	râs;	groază;	frică;			

Lucrare de verificare nr. 3

Precizați și explicați:

- sentimentele însoțitoare ale categoriilor estetice;
- principiile de construcție ale categoriilor estetice;
- intercategoriale estetice și corelarea acestora cu categoriile de bază.

Punctajul va ține cont de: logica selectării definițiilor (4 puncte), relevanța explicațiilor (5 puncte), un punct din oficiu.

Lucrarea va face parte din portofoliu, care:

- se constituie în obiect al evaluării în semestrul I;

Bibliografie minimală

1. Angi, Ștefan, *Prelegeri de estetică muzicală*, Editura Universității din Oradea, 2004
2. Gilbert, K.E.,- Kuhn, H., *Istoria esteticii*, Ed.Meridiane, București, 1972
3. Tatarkiewicz, W., *Istoria esteticii*, vol.1-4, Ed. Meridiane, București, 1978

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE NR. 4 – OPERA DE ARTĂ

Cuprins

Obiectivele unității de învățare	28
Lecția 11	29
Modelul stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale. Obiectul artei. Mijloacele de expresie	29
Lecția 12	29
Modelul stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale. Habitusul. Interpretarea. .	29
Lecția 13	30
Modelul stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale. Forma interioară. Esența.	30
Lecția 14	30
Mediul omogen al artelor; Temporalitatea, spațialitatea și spațio-temporalitatea imaginii muzicale; auditivul, vizualul și audiovizualul manifestării sale.....	30
Rezumatul unității de învățare	32
Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare	33
Lucrare de verificare nr. 4	34
Bibliografie minimală	34

Obiectivele unității de învățare

În urma parcurgerii unității de învățare nr. 4 – Opera de artă – veți dobândi următoarele competențe:

- cunoașterea terminologiei, a obiectului disciplinei și a metodelor de lucru
- înțelegerea coordonatelor estetice ale devenirii fenomenului artistic muzical
- operarea cu categoriile și intercategoriale estetice
- corelarea valorilor estetice muzicale cu celelalte valori fundamentale (etice, științifice, filozofice, religioase)
- coordonarea informației istorice cu analiza estetică de tip structural
- integrarea interdisciplinară a valorilor estetice ale muzicii
- analizarea estetică a lucrărilor muzicale

Modelul stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale²²

Lecția 11

a) obiectul artei:

<i>mousiké</i>	dans	muzică	poezie
arte plastice:	mediu	[raport]	om
	arhitectură	basorelief	sculptură
<i>pictură</i>	peisaj, natură moartă	compoziție	portret, nud
arte dinamice:	real	sentiment	ideal
<i>dans:</i>	balet (figurativ)	„joc” (expresiv)	poem coregrafic (ideatic)
<i>poezie:</i>	epică	dramatică	lirică
<i>muzică:</i>	muzică programatică	muzică instrumentală	muzică vocală

b) mijloacele de expresie

1. Simbolul și alegoria (caracter convențional vs. analogie)
2. Grupul metaforei
 - a) comparația (dedublarea semnificantului)
 - b) epitetul (reducerea semnificantului la o singură trăsătură)
 - c) personificarea („umanizarea” semnificantului)
 - d) metonimia (codificarea elementelor componente în relații contextuale, *in praesentia* - contiguitate)
 - e) metafora propriu-zisă (*decodificarea* elementelor componente, pe bază de analogie, selectate și substituite *in absentia*)
3. Ideograma („desenul ideii”)
4. Pars pro toto (parte pentru întreg) (prezentarea parțială a semnificantului fără reducerea semnificației)
5. Hiperbola și litota (mărirea/micșorarea semnificantului)

Lecția 12

c) habitusul (forma exterioară)

<i>forme cu trio</i> -	<i>comparația (gradul „zero” – abatere)</i>
<i>rondo</i> -	<i>comparația metaforizată (simbolizat – simbolizant)</i>
<i>variațiuni</i> -	<i>comparația și metonimia (contiguitatea)</i>
<i>fuga</i> -	<i>metonimia</i>
<i>sonată</i> -	<i>metafora</i>

„Din punct de vedere al melos-ului, istoria formelor muzicale (genurilor? n.n.) apare ca istoria opozițiilor dintre polifonie și omofonie”:

Opoziție:	polifonie	omofonie
muzica instrumentală	fugă (<i>baroc</i>)	sonată (<i>clasicism</i>)
muzica vocal-instrumentală	cantate, oratorii (<i>baroc</i>)	operă (<i>clasicism – romantism</i>)

Formă	Organizarea materialului sonor	Tematism	Procedee de generalizare retorică	Categorie estetică
Fuga	polifonie	monotematism	metonimie	sublim
Sonata	omofonie	bitematism	metaforă	tragic (<i>catharsis</i>)

²² Ștefan Angi, *op.cit.*

d) *interpretarea*

Ștefan Angi: Aspecte psiho-estetice ale interpretării muzicale:

„Analizând estetica sentimentelor, am constatat că ele dispun de o trăsătură importantă, reprezentând dublul lor stadiu coexistent, cel emoțional direct și cel afectiv indirect. Aspectele psiho-estetice ale interpretării vizează în primul rând această legitate. Interpretul și interpretarea are în vedere trecerea intențiilor compozitorului și a stării contemplative a publicului în stadiul direct emoțional. Muzica trebuie să fie trăită, re-trăită și experimentată nemijlocit. Numai și numai în această formă interpretarea validează și celelalte legități ale sentimentului însoțitor: indică vectorialitatea comunicării mesajului spre pregătirea tensiunii, spre realizarea ei și apoi spre rezolvarea acesteia. De asemenea, elementul evocativ din trecut respectiv, anticipativ a viitorului, și nu mai puțin prelungirile către ieri și către mâine, pot evidenția relativa independență a sentimentelor numai în stadiul lor emoțional direct. și, în fine, emoțiile reprezintă modul de existență dinamică a interpretării. Acest mod de transmitere a încărcăturii emoționale în cadrul interpretării face posibilă sensibilizarea și plasticizarea adecvată a mesajului, a valorii estetice cuprinse în cadrul discursului muzical învederat.”

Lecția 13

e) *forma interioară*

Eroii
Acțiunea
Situția
Structura
Arhitectonica

f) *esența*

Ștefan Angi:

„Esența artei constă în esențializarea mesajului și ... din structurarea artistică a temei.”

„Drumul către esență este mai important decât esența însăși.”

Lecția 14

Mediul omogen al artelor; Temporalitatea, spațialitatea și spațio-temporalitatea imaginii muzicale; auditivul, vizualul și audiovizualul manifestării sale:²³

	obiectiv subiectiv		
	spațial	temporal	spațio-temporal
vizual	1	2	3
auditiv	4	5 Muzica	6
audio-vizual	7	8	9

²³ Ștefan Angi, *Op.cit.*

Obiectual vs. noțional (Ștefan Angi):

		mai noțional	→	mai puțin noțional
mai obiectual ↑ mai puțin obiectual	mai puțin obiectual	Universal Idee POEZIA		
			Particular Sentiment MUZICA	
	mai obiectual			Concret-senzorial Real PICTURA

Test de autoevaluare

1. Definiți mijloacele de expresie prin prisma raportului semnificat-semnificant.
2. Plasați muzica în căsuța corespunzătoare din tabelul care explică artele prin prisma relației dintre spațial-temporal, auditiv-vizual.
3. Plasați poezia, muzica și pictura în tabelul care explică artele prin prisma raportului obiectual-noțional.

Rezumatul unității de învățare

Lecțiile unității de învățare configurează un model stratificat de analiză estetică a creațiilor muzicale. Cele 6 straturi ale modelului imaginat se raportează implicit și la celelalte arte (dansul și poezia). Sunt deasemenea precizate corelațiile între teoria structurală a formei muzicale și mijloacele/procedeele retorice specifice artei muzicale. În spiritul modelului analitic sunt precizați termenii care definesc și explică artele în general și muzica în particular: temporalitatea, spațialitatea, auditivul, vizualul, obiectualul, noționalul.

Răspunsuri și comentarii la testele de autoevaluare

1. Simbolul și alegoria: legătură slăbită sau convențională între semnificat și semnificant.

Grupul metaforei

- a) comparația (dedublarea semnificantului)
- b) epitetul (reducerea semnificantului la o singură trăsătură)
- c) personificarea („umanizarea” semnificantului)
- d) metonimia (codificarea elementelor componente în relații contextuale, *in praesentia* - contiguitate)
- e) metafora propriu-zisă (*decodificarea* elementelor componente, pe bază de analogie, selectate și substituite *in absentia*)

Ideograma („desenul ideii”)

Pars pro toto (parte pentru întreg) (prezentarea parțială a semnificantului fără reducerea semnificației)

Hiperbola și litota (mărirea/micșorarea semnificantului)

2.

obiectiv subiectiv	spațial	temporal	spațio-temporal
	1	2	3
vizual	1	2	3
auditiv	4	5 Muzica	6
audio-vizual	7	8	9

3.

	mai noțional	mai puțin noțional
mai puțin obiectual	Universal Idee POEZIA	
mai obiectual		Particular Sentiment MUZICA
		Concret-senzorial Real PICTURA

Lucrare de verificare nr. 4

1. Corelați mijloacele de expresie cu tiparele de formă cunoscute.
2. Precizați procedeele de generalizare retorică precum și categoria estetică corespunzătoare formelor de fugă și sonată.

Bibliografie minimală

1. Angi, Ștefan, *Prelegeri de estetică muzicală*, Editura Universității din Oradea, 2004
2. Gilbert, K.E.,- Kuhn, H., *Istoria esteticii*, Ed.Meridiane, București, 1972
3. Tatarkiewicz, W., *Istoria esteticii*, vol.1-4, Ed. Meridiane, București, 1978

BIBLIOGRAFIE

I. Obligatorie

Angi, Ștefan, *Prelegeri de estetică muzicală*, Editura Universității din Oradea, 2004

Tatarkiewicz, W., *Istoria esteticii*, vol.1-4, Ed. Meridiane, București, 1978

Gilbert, K.E.,- Kuhn, H., *Istoria esteticii*, Ed. Meridiane, București, 1972

II. Facultativă

Aristotel, *Poetica*, Editura Academiei, București, 1965

Augustin, *De Musica*, Editura Univers, București, 2000

Bergson, H., *Teoria râsului*, Iași, 1992

Burke, E., *Despre sublim și frumos*, Editura Meridiane, București, 1981

Blaga, L., *Trilogia culturii*, ELU, București, 1969

Călinescu, G., *Principii de estetică*, Editura Fundația regală, București, 1939

Croce, B., *Estetica*, Editura Univers, București, 1970

Cuclin, D., *Tratat de estetică muzicală*, Tip. Oltenia, București, 1933

Dante, *Opere minore*, Editura Univers, București, 1976

Descartes, *Pasiunile sufletului*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1884

Diderot, *Nepotul lui Rameau*, BPT, București, 1972

Eco, U., *Opera deschisă*, Editura Univers, București, 1969

Eliade, M., *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980

Frazer, J.G., *Creanga de aur*, vol.I-V, Editura Minerva, București, 1980

Ghyka, M.C., *Estetica și teoria artei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981

Grupul «M», *Retorica generală*, Editura Univers, București, 1974

Hartmann, N., *Estetica*, Editura Univers, București, 1974

Hegel, *Despre artă și poezie*, Editura Minerva, București, 1979

Hogarth, W., *Analiza frumosului*, Editura Meridiane, București, 1981

Hugo, V., *Despre literatură*, ESPLA, București, 1957

Ingarden, R., *Studii de estetică*, Editura Univers, București, 1978

Kant, *Critica facultății de judecare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981

Leonardo da Vinci, *Tratatul despre pictură*, Editura Meridiane, București, 1971

Lessing, G.E., *Laocoon*; în *Opere* vol.I. ESPLA, București, 1958

Liiceanu, G., *Tragicul*, Editura Univers, București 1975

Moles, A., *Psihologia kitsch-ului*, Editura Meridiane, București, 1980

Moutsopoulos, E., *Categoriile estetice*, Editura Univers, București, 1976

Noica, C., *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987

Platon, *Opere, vol.I-VII*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974-1993

Ricoeur, P., *Metafora vie*, Editura Univers, București, 1984

Ralea, M., *Prelegeri de estetică*, Editura Științifică, București, 1972

Rodin, A., *Arta*, Editura Meridiane, București, 1968

Rosenkranz, K., *O estetică a urâtului*, Editura Meridiane, București, 1984

Schiller, Fr., *Scrieri estetice*, Editura Univers, București, 1981

Rusu, L., *Logica frumosului*, ELU, București, 1968

Servien, P., *Estetica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975

Strauss, Cl-L., *Antropologia structurală*, Editura Politică, București, 1978

Todorov, T., *Teorii ale simbolului*, Editura Univers, București, 1983

Toduță, S., *Formele muzicale ale barocului în operele lui J.S.Bach*, vol. 1-3, Editura Muzicală, București

Vianu, T., *Estetica*, ELU, București, 1968

Vico, G., *Știința nouă*, Editura Univers, București, 1972

Vulcănescu, R., *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1985

- Winckelmann, J.J., *Considerațiuni asupra imitării operelor grecești în pictură și sculptură*; în vol. „De la Apollo la Faust”, Editura Meridiane, București, 1978
- x x x, *Arte poetice. Antichitatea*, Editura Univers, 1970
- x x x, *Dicționar de estetică generală*, Editura Politică, București, 1972
- x x x, *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei, București, 1976
- x x x, *Dicționar de termeni muzicali*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984
- x x x, *Direcții în critica și poetica franceză contemporană*, Editura Junimea, Iași, 1983
- x x x, *Gândirea lui Goethe în texte alese*, I-II, BPT nr.761, 762 Editura Minerva, București, 1973
- x x x, *Lucrări de muzicologie*, vol. 1-22, Conservatorul „Gh.Dima”, Cluj-Napoca, 1965-1991
- x x x, *Poetică și stilistică. Orientări moderne*. Editura Univers, București 1972